

„LUIKEDE JÄRV“ jälle „ESTONIAS“

Ükskõik kui rikkalik teatri afišš ka oleks kaasaegsete või rahvuslike ballettide nimetuste poolest, kui originaalne ning huvitav oleks ka nende teoste koreograafiline lahendus — balletiteatri visiitkaardi moodustavad peaaegselt ajaproovi läbitenud klassikalavastused, sellised nagu «Giselle» või «Luikede järv». Nüüd tuli «Luikede järv» «Estonias» uuesti lavale.

«Estonia» pöördus «Luikede järve» akadeemilise, NSV Liidu Suure Teatri kaudu üle maailma kuulsaks saanud koreograafilise variandi juurde (M. Petipa ja L. Ivanovi koreograafia A. Gorski ja A. Messereri redaktsioonis). Kuulus «Suure Teatri variant» on Tšaikovski suurematu balleti seni täiuslikem interpretatsioon, mis on läbi teinud pika ajaproovi. Gorski lavastus on pärit aastast 1901. Ta on ka kõige raskem, kõige «tehnilisem». Täna «Luikede järv» on «Estonia» teatri, eriti balletirühma küpsuseksam, mis igalt näitantsijalt nõuab baleerintaset.

Täna «Luikede järv» iseloomustab tervet «Estonia» balleti teed klassikalise balletikeele valdamise poole. «Estonia» ballet on 41-aastane, aga uus «Luikede järv» on neljas selle balleti lavastus üldse, järjekult on «Luikede järvel» meil juba oma ajalugu. See ajalugu on väär, et seda pealiskaudsetki sirvida.

... 1940. aasta «Luikede järv» (lavastaja Rahel Olbrei) oli väike- se, 20-liikmelise balletirühma töö- liseks kangelasteoks. Noor eesti teatritants polnud ei lavastuslikult ega tantsuliselt tasemelt tõusnud klassikalise balletikeele valdamise kõrgustele. Rahel Olbrei asetas rõ- hu dramaatiliste sündmuste edasi- andmisele tantsuliste vahendite kaudu; sisuliselt sai «Luikede jär- vest» dramaatiline ballet. Talu- tüdruk Odette'i ja Prinsi armas- tuse kujutamise olustikulise töö- päraga vähendas balleti poeetili- sust, kuid üldkõnnetes võitis nii teater kui publik. See oli esi- mene samm Tšaikovski balletilü- rika mõistmise poole.

... 1948. aasta Anna Ekstoni la- vastatud «Luikede järv» kinnitas saavutatud edu balleti-draama alal. Veel oli Odette'i-Ottilie osa jaga- tud kahe osatäitja vahel, veel pre- valeeris pantomiimilis-plastiline väljendusviis, kuid huvi, mis publi- kile osutas selle lavastuse vastu, tõendas, et teatrilt oodatakse tösi- seid loominguilisi kordaminekuid, tööd professionaalse meisterlikkuse tõstmiseks just klassikalise tantsu alal.

... 1954. aastal sai teoks see, mi- da oodati: Vladimir Burmeisteri «Luikede järve» lahendus Helmi Puuri debüüdiga Odette'i-Ottilie osas. Helmi Puuri hingestatud, tehniliselt täiuslikus tantsus nähti, mida kunst pakkuda suudab. Tõe- line kunst, mis teeb inimesi tuge- vaks ja paremaks.

Helmi Puuri sai tuhandete lemmi- kusega õpetas tuhandeid inimesi balleti armastama. Sellel määral kui tema polnud seda teinud (ja pole siiani teinud) mitte keegi meie tantsijaist. «Luikede järvest» sai «Estonia» populaarseim lavas- tus.

Leidlikult lahendatud proloog ning epiloo lahendasid Odette'i luigeks muutumise loo, mis seni oli ainult vihjamisi antud. Oel rüü- tel Rotbart (senistes lavastustes Punahabe) oli muudetud öökulliks. Kes nagu deemon oma tiibadega ümbrust valitses, III (ballivaatuse) karakteritantsude süit oli allutatud tegevuse dramaturgiale: see muut- us ahvatluste ahelaks, mis printsi lõplikult võrgutas ja samal ajal iseloomustas salakavala Ottilie kõi- ge mitmekesisemaid paiged. Samal ballil sai teoks ka öökulli muun- dumine võluriks: nagu kuratlik re- žissöör juhtis Rotbart kõiki tantsu, ikka enam ja enam printsi huku- tades...

Viimases vaatuses kuulus Bur- meistrile emotsionaalselt mõjult ebatavaliselt tugev «Luikede lah- kumine» — Odette'i hüvastijätt oma armastatuga. Juba see stseen

ning andekas III vaatus väärised seda, et Burmeisteri «Luikede järv» pidas «Estonias» vastu üle 250 ete- duse.

(Olgu öeldud, et Burmeisteri lava- line redaktsioon on veel praegu säilinud Pariisi Grand Opera's ning Moskva Stanislavski ja Nemiro- vits-Dantsenko nimelises muusika- teatris.)

Ja nüüd on meil siis neljas «Luikede järv»; mida teater kevadel Soomes juba edukalt etendas. Klassikalise Gorski ja Messereri redaktsiooni kandis «Estoniale» üle üks meie maa parimaid klassikalise tantsu tundjaid, kunstiteaduste kandi- daat Svetlana Ivanova.

Mille poolest erineb uus va- riant senistest meile tuntud «Luikede järvedest»?

Kõigepealt — virtuoosne on mitte ainult baleriinipartii, vir- tuoossust nõuavad kõik korde- balletistseenid (ja eriti luikede «valged» vaatused). On säilita- tud Petipa ja Ivanovi lavastuse «polüfoonilisus», kuulsale aadäöle II vaatuses sekun- deerib vääriliselt naisrühm. Bravuursem (aga ka divertis- mentlikum) on III vaatus oma arendatud, äärmiselt virtuoos- seks muudetud pas de deux'ga. Lavastusel puudub «ballett- draamade» eklektika, tundeid, dramatismi väljendab kõige- pealt ainult tants.

Võib muidugi küsida, kas Gorski ja Messereri «Luikede järv» kujutab ideaali? On see ballet leidnud «Suure Teatri variandis» oma lõpliku lavali- se lahenduse?

Vaevalt võib sellele küsimu- sele jaatavalt vastata. Ideaalne «Luikede järv» sünnib ausas konkurentsis. Praegu on kahes NSV Liidu «balletipealinnas» — Moskvas ja Leningradis — neli erinevat redaktsiooni, peale eespool mainitud veel Kõns- tantin Sergejevi ja Igor Belski lavastused Leningradi Kirovi- nim. teatris ja Väikeses Teat- ris. Ja paar aastat tagasi tegi Fjodor Lopuhhov katse pöördu- da tagasi kõigi variantide alg- allika — Petipa ja Ivanovi 1895. aasta lavastuse juurde.

Probleeme on palju ja mit- mesuguseid. Juba üksnes balle- ti optimistlik finaali, mis on ilmselt pärit trafaretsetest bal- letiapoteosidest. Too finaali on vastuolus Tšaikovski muusika ning Ivanovi koreograafilise kontseptsiooniga. Ballett-mui- nasjutt viib filosoofilis-poeeti- listele mõtiskeludele elust ja surmast, võitlusest ilu ning tõe eest isegi siis, kui ta ei lõpe bravuursete nootidega.

Aeg läheb edasi, «Luikede järv» ei vanane; ja mida enam õpivad meie balletimeistrid tundma «Luikede järve» klas- sikalist koreograafiat, seda enam võidab ning rikastub tantsukunst tervikuna. Seda kinnitab ka äsjane esietendus RAT «Estonias».

«Luikede järve» edu kirjuta- me selle arvele, et nägime head klassikalise tantsu heas ette- kandes. See on «Estonia» balle- tikollektiivi suur võit. Ja suur osa on selles ka Svetlana Iva- noval. Rühm, solistid — kõik nad tantsisid emotsionaalselt ja puhtalt.

Me rõomustame, kui «balleti- päraselt» kõlab meie orkester, kuivõrd dirigent on leidnud selle jaoks õigeid varjundeid ja nüansse, ning kõige tähtsam: kui emotsionaalselt on kõlama pandud Tšaikovski muusika! Sellist orkestrit ei kuule «Estonia» iga päev. Dirigent on noor — Eri Klas. On hea, et

TIIU RANDVIIR (OTTILIE) JA JÜRI LASS (PRINTS).

meil on dirigent, kes iga när- viga tunnetab balletti.

Me rõomustame meie Luike- de-kolmiku üle. Luike tantsi- vad Tiiu Randviir, Tamara Soone ja Tatjana Maiste. Esi- etendusel tantsis Tiiu Randviir. Teades tema eeldusi, uskusime juba varem, et näeme huvita- vat Musta Luike. Kuid mitte vähem ei jäänud meelde tema uhke, alistumatu, omapäraselt traagiline Valge Luik...

Lüürilisele, suurte eeldustega

Jüri Lassile on osaks saanud tantsida Siegfriedi. Jüri Lass on tantsija, kes areneb etendusest etendusse ja kellest võib palju loota — head soolotantsijat ning kindlat partnerit.

Ning etendust vaadates mõt- leme kõigile neile, kes varem «Estonia» laval on «Luikede järve» seadnud või tantsinud, sest nende tööta poleks ka tä- nast «Luikede järve».

L. METSAALT